

Ка речнику паронима савременог српског језика

Весна Николић

 <https://orcid.org/0000-0002-9194-1759>

Универзитет у Београду – Филолошки факултет (Србија)

vesna.nikolic@fil.bg.ac.rs

Сажетак

Имајући у виду да се при употреби лексема у односу паронимије веома често греши и у усменој и у писаној комуникацији, односно да ни изворни говорници српског језика ни они који српски језик усвајају као страни нису увек сигурни који би члан паронимског пара било адекватније употребити у одређеном контексту, веома је важно и корисно започети са израдом првог речника паронима савременог српског језика, чиме би се попунила само једна од празнина у српској лексикографији када су специјални речници посредни. У раду се најпре представљају речници паронима различитих словенских језика, принципи њихове израде, теоријске поставке на којима су засновани, критеријуми за избор грађе, као и сам изглед речничких чланака у њима, а затим се презентује концепција и методологија израде једног оваквог речника на материјалу српског језика, односно објашњавају се теоријска полазишта за израду првог специјализованог речника паронима српског језика, дискутује се о грађи која би у њему могла наћи место, а представљају се и примери саме обраде паронима, тј. могући изглед будућег речничког чланка у овом речнику.

Кључне речи: паронимија, пароними, речник паронима, речнички чланак, лексичке грешке.

Abstract

Bearing in mind that when using lexemes in relation to paronymy mistakes are very often made both in oral and written communication, i.e. neither the native speakers of the Serbian language nor those who learn the Serbian language as a foreign language are sure which member of the paronym pair would be more appropriate to use in a certain context, it is very important and useful to start with the creation of the first dictionary of paronyms of the contemporary Serbian language, which would fill only one of the gaps in Serbian lexicography when it comes to special dictionaries. This paper first examines paronym dictionaries in various Slavic languages, including the principles guiding their compilation, the theoretical frameworks underpinning them, the criteria for material selection, and the structure of their dictionary entries. It then outlines the concept and methodology for creating a similar dictionary for the Serbian language. This includes a discussion of the theoretical foundations for the proposed dictionary, an overview of the material that could be included, and examples of how paronyms might be processed and presented. Finally, the paper offers a possible model for a dictionary entry in this future specialized work.

Keywords: paronymy, paronyms, dictionary of paronyms, dictionary entry, lexical mistakes.

1. Увод

Пишући о речницима који српској лексикографији недостају, М. Радовић Тешић је 2009. године издвојила велики број, пре свега, специјалних речника, попут једнотомног школског речника српског језика; речника синонима; речника антонима; речника хомонима; *речника паронима*; термилолошких речника; речника нових речи; речника појединих писаца; граматичких речника; фразеолошких речника; двојезичних или вишејезичних речника; историјских речника у којима би се обрађивала српска лексика из различитих периода; лингвокултуроло-

шких и етнолингвистичких речника; различитих типова деривационих речника, асоцијативних речника, фреквенцијских речника итд. (исп. Радовић Тешић 2009: 255–256). Иако су се од 2009. до данас поједини типови речника појавили (нпр. *Српски лџаџи: конјуџијски речник лџаџа српског језика* С. Марјановића и Н. Радосављевића), на многе специјалне речнике још увек чекамо.

Један од таквих јесте и речник паронима савременог српског језика, о којем ће у овом раду бити речи. Будући да предмет овог чланка није теоријско питање *шта јесу, а шта нису пароними*, на самом почетку, у

поделељцима 1.1., 1.2. и 1.3. дајемо само кратак преглед различитих погледа на суштину паронимијског односа у домаћој и страниј литератури како бисмо заузели властито теоријско становиште, неопходно за избор одредница у будућем речнику паронима савременог српског језика. Након тога, у одељку 2 елаборирамо сопствено схватање паронимије и паронима и износимо конкретне дилеме у вези са лексемама које би требало или не би требало да нађу своје место у српском речнику паронима. Затим, у одељку 3 и његовим подељељцима, дескриптивном и илустративном методом представљамо 11 речника паронима различитих словенских језика (руски, у-крајински, пољски, словачки, бугарски, македонски), премда је њихов број — посебно у Русији — далеко већи, док је сам крај рада (одељак 4) резервисан за три примера могућег изгледа речничког чланка у речнику српских паронима, заснованих на најбољој пракси представљених лексикографских остварења посвећених паронимијском односу. Будући да се при коришћењу паронима често греша, односно да се паронимски парњаци учестало неадекватно замењују у контексту, као и чињеницу да до ове врсте грешака долази и код изворних говорника и код странаца који уче српски језик, чини нам се веома значајном и корисном израда првог речника паронима савременог српског језика¹.

1.1. Теоријско одређење паронима у несловенским језицима

Иако се о паронимима говори још у Аристотеловим *Категоријама* (1954), паронимија као парадигматски лексички однос није привукла значајнију позорност светских лингвиста, а ставови о њој и даље су далеко од усаглашених. Могли бисмо већ на самом почетку рећи да је паронимија најзапостављенији парадигматски однос и однос у вези са којим се може сresti највећи број врло разнородних тумачења.

У литератури посвећеној несловенским језицима среће се врло неуједначен третман паронима. Са једне стране, проучаваоци западноевропских несловенских језика, у првом реду лексиколози и семантичари, паронимији најчешће или нису придавали никакву пажњу (исп. нпр. ULLMANN 1957; PALMER 1976; LYONS 1977; LIPKA 1992; MURPHY 2003; SAEED 2003; HALLIDAY – YALLOP 2007, код којих се паронимија уопште не спомиње) или су је посматрали као потпуну језичку случајност, као речи код којих се првенствено због сличне форме веома често греша

¹ Поједина истраживања показују, на пример, да је проценат мешања паронима у руским школама (6. разред) прилично висок – 12% укупног броја грешака у овом разреду чине управо пароними (Кузьмина – Юркина 2019: 268).

или пак као однос близак хомонимији (исп. нпр. ROOM 1979; ARIAS – FERRERO 2019; THOMAS 1984), премда има и другачијих погледа (нпр. CRUSE 1991; STORJONANN – SCHNÖRC 2014), код којих су за паронимију битни и форма и семантика, што су ставови који се приближавају нашим схватањима овог односа.

1.2. Теоријско одређење паронима у источнословенским и западнословенским језицима

Са друге стране, највише пажње паронимији свакако су поклонили руски лингвисти, мада ни њихов приступ овом лексичком односу није унисон, па тако не постоји јединствен став ни када је реч о формалној страни паронима (да ли морају бити истокоренске лексеме или не) ни када је посредни њихова семантичка блискост односно удаљеност. С једне стране, постоји група русиста која сматра да пароними не морају бити деривационо повезани, односно да критеријум корена није релевантан (нпр. АХМАНОВА 1966; КОЛЕСНИКОВ 1971; ЛЕКАНТ и др. 1982; АНТИПИНА 2012; КОНЕВА 2018), док су са друге они који сматрају да је истокореност један од основних критеријума за издвајање паронима (нпр. ФОМИНА 1973; ВИШНЯКОВА 1974; ДЕМИДЕНКО и др. 1979; БЕЛЫНИКОВ – ПАНЮШЕВА 1994; ВЕРАКША 2000; IVANOVA 2016). Поред тога, ни у вези са питањем семантичке блискости паронима нема јединственог одговора, па тако одређења иду од потпуне семантичке неповезаности (нпр. КОЛЕСНИКОВ 1971: 3), преко делимичног подударења у значењу (нпр. РОЗЕНТАЛ – ТЕЛЕНКОВА 1972: 212), до постојања само извесних семантичких разлика (нпр. IVANOVA 2016: 10). У осталим словенским језицима доминира схватање у корист обухватања и разнокоренских и истокоренских лексема, што ће преглед речника ових језика и практично демонстрирати.

1.3. Теоријско одређење паронима у јужнословенским језицима

Ситуација није ништа уједначенија ни на јужнословенском терену и док се у Словенији, рецимо, термин *пароним* готово уопште не употребљава, у Бугарској постоје и схватања да се у парониме могу убројати и разнокоренске лексеме (нпр. ВАСИЛЕВА 1988) и она која од лексема у овом односу очекују заједнички корен (ЗИДАРОВА 2014), а иста је ситуација и у Македонији (в. ЈАНУШЕВА 2018; НИАМИ 2020). У Србији и Хрватској, бар када су посредни ауторитети у области лексикологије (в. ДРАГИЋЕВИЋ 1996, 2007; ТАФРА 2005), доминира схватање да пароними морају бити искључиво истокоренске лексеме, семантички веома блиске, са чиме смо и ми сагласни². Како Р. Драгиће-

² За далеко шири преглед литературе о паронимима у словенској

вић наводи, пароними се могу дефинисати као „истокоренске лексеме које припадају истој врсти речи, имају слично значење, имају исту појмовно-логичку саодносност и које нису узајамно заменљиве у истом контексту” (Драгићевић 2007: 313). Б. Тафра критеријуме за идентификацију паронима сумира на следећи начин: они морају припадати једном језику, и то само стандардном језику или само неком од органских идиома, морају припадати једном временском одсечку, истом лексичко-граматичком разреду, истом лексичко-семантичком разреду, морају имати исте граматичке категорије, морају припадати истој творбеној породици и имати делимично подударну семантичку структуру (ТАФРА 2005: 252–254).

2. Теоријско-методолошке поставке речника паронима савременог српског језика

Будући да смо се суштином паронимијског односа детаљно бавили у докторској дисертацији (Николић 2022а) као и у бројним појединачним радовима (в. Николић 2021, 2022б, у штампи), овде ћемо само навести детаљну дефиницију паронима, конструисану на основу ставова изнетих у релевантној литератури (пре свега Драгићевић 2007; ТАФРА 2005; Вишнякова 1974; ВЕРАКША 2000) и анализе великог броја паронимских парова ексцерпираних из дескриптивних речника српског језика. Дата дефиниција гласи:

Пароними су истокоренске лексеме чија су значења блискозначна, односно које својим значењима упућују на блиске референте, које припадају истој врсти речи, истом лексичко-семантичком разреду, односно истој тематској групи или концептуално сродним категоријама, које се не могу међусобно замењивати у свим контекстима и које су обично настале додавањем синонимичних афикса на исту или различиту творбену основу или су као готове форме преузете из страних језика (Николић 2022а: 77).

Сваки елемент дате дефиниције (форма, блискозначна семантика, блиски референти, исте тематске групе или концептуално сродне категорије, синонимичност, поливалентност и полифункционалност суфикса, творбена основа) подробно је размотрен у наведеној дисертацији.

Међутим, нису сви паронимски парови прототипични примери за овај парадигматски лексички однос и не уклапају се сви подједнако савршено у наведену дефиницију. Заправо, однос паронимије најбоље се може приказати кроз једну фази скалу, која би, укратко, изгледала овако: синоними (иошћуни и нејошћуни) → синопароними → њаросиноними → њошћуни њароними → нејошћуни њароними → њтворбено њовезане лексеме. Потпуно поједностављено говорећи, то значи да на једном крају скале стоје синоними

(прави и неправи, односно потпуни и непотпуни), а на крају лексеме које припадају истом деривационом гнезду и због тога су, наравно, и семантички и формално повезане, али се међу њима не развија ни однос синонимије ни однос паронимије. Између ова два крајња ступња, налазе се различите варијанте прелаза између синонима и паронима (*синопароними* и *њаросиноними*, у зависности од тога у ком односу стоје њихова номинациона значења — код синопаронима су основна значења у односу синонимије, док се паронимија јавља на нивоу секундарних значења, док је код паросинонима ситуација обрнута: номинациона значења су у односу паронимије, док се синонимија остварује међу секундарним семантичким реализацијама), као и чисти пароними (било потпуни било непотпуни), односно лексеме међу којима се ни у једном значењу не развија однос синонимије (нпр. *академик* – *академац*, *љегалишије* – *љегалишије*, *мандајар* – *мандајор*, *њисар* – *њисац*, *сејаратисџи*(а) – *сејаратјор* итд).

Све ово на овом месту наводимо зато што би једно од првих и кључних питања приликом одређивања корпуса за будући речник паронима морало бити шта ће од свега наведеног у њега ући, односно да ли би у њему требало да се нађу и лексеме код којих су семантички односи синонимије и паронимије још увек у превирању или би било боље да одреднице буду само лексеме међу којима нема таквог преплитања и које се могу одредити само као пароними. На пример, да ли би у речник требало да уђу парови попут *извршилац* – *извршишџељ* (који се у РМС и РСЈ дефинишу као потпуни синоними, али електронски корпуси српског језика показују разлике у употреби: *извршилац радова* – *судски извршишџељ*) или *вунаст* – *вунаш* (ВУНАСТ, -а, -о а. који је као вуна, сличан вуни, руну (мекан, расџресџиј као вуна и сл.): ~ коса, вунасте обрве, ~ облак. б. који је обрасџао, њокривен глакама; маљав, руџав: ~ реп веверице, вунасте груди. в. чуџав: вунасте панталоне, ~ кабаница, ~ шубара, вунасти штоф, вунасти ћилим : ВУНАТ, -а, -о 1. који обилује вуном; који је обрасџао вуном. 2. в. *вунасџи*), код којих се ни однос синонимије у појединим значењима не може оспорити, или само примери попут *академик* – *академац* (АКАДЕМАЦ, -мца м а. њиџомац војне академије. б. официр који је завршио војну академију – АКАДЕМИК м члан академије наука и(ли) уметности) или *зубаст* – *зубаш* (ЗУБАСТ, -а, -о који има облик зуба, сличан зубима; шџаџи, ошџар – ЗУБАТ, -а, -о 1. који има зубе; који има круџне, јаке зубе: ~ кит, ~ пас. 2. фиг. ошџар на језику, језичав, који изражава ошџирину, сџроџост (о речима): ~ говор. 3. који слабо џреје (о Сунцу); хладан, леген: ~ сунце, ~ ветар), код којих ни речници ни корпуси не региструју таква укрштања.

и несловенској литератури, посебно у Русији и Србији, исп. Николић (2022а: 1–55).

Нама се чини да би, за почетак, најбоље било да у речник паронима уђу само они примери код којих нема укрштања са синонимијом (потпуни и непотпуни пароними) или, евентуално, и паросиноними, код којих је однос синонимије секундаран у односу на паронимију. Ипак, због домена употребе и одређених контекстуалних разлика које утичу на прецизност исказа, ваљало би у будућности размишљати и о обради осталих лексема код којих постоји међуоднос паронимије и синонимије.

Ово јесте суштинска дилема када је реч о обухвату будућег речника паронима, односно главна теоријско-методолошка дилема, иако, наравно, не и једина. Овде се отварају и бројна друга питања, попут оног да ли би у речнику своје место требало да нађу архаични пароними, које би све граматичке податке требало наводити уз паронимске парњаке, да ли би одреднице требало акцентovati или не, у којој мери би се при тумачењу семантичког садржаја лексема требало ослањати на постојеће дескриптивне речнике, који је оптималан број примера који би у речничком чланку требало давати, како обрађивати полисемате уколико је реч о непотпуној паронимији (када нису сва значења једне лексеме у односу паронимије са значењима њеног парњака) и сл.

3. Примери речника паронима словенских језика

Иако се наша теоријска дилема корпуса будућег речника паронима тиче искључиво истокоренских лексема, морамо констатовати да се речници других словенских језика деле у две веће групе баш на основу критеријума корена лексема које се убрајају у парониме, па тако имамо оне који обухватају само оне примере у којима је реч о истокоренским лексемама и оне у којима се могу срести и разнокоренске одреднице. Овде ћемо представити неколико речника различитих словенских језика.

3.1. Речници паронима руског језика

Премда се о различитим корективним речницима руског језика који обухватају и лексеме које ће се касније терминолошки одредити као пароними може говорити још од прве половине XIX века (Веракса 2000: 28), првим озбиљнијим покушајем израде речника паронима у руској литератури сматра се лексикографски приручник Ј. А. Бельчикова и М. С. Пањушеве (Бельчиков – Панюшева 1968) (исп. нпр. Веракса 2000: 30; Шульгина и др. 2015: 382–383), због тога што су њиме обухваћене само оне лексеме које данас сматрамо паронимима, на шта упућује синтагма из наслова — *истокоренске речи*, иако се у наслову сам термин *пароним* не помиње експлицит-

но. Речнички чланак овог речника састоји се из четири одељка. У првом одељку дато је објашњење речи, илустровано синтагмама и цитатима из књижевности, научних текстова, публицистике и сл. Потом следи сегмент под називом „Упоредите“, у оквиру којег се упоређују типичне синтагме за сваки пароним, а затим и део „Обратите пажњу“, који садржи додатна појашњења у вези са специфичностима употребе датих речи у савременом књижевном језику, као и специфичности везане за могућности комбиновања анализираних паронима са другим лексемама. Последњи део речничког чланка представља одељак „Погрешно“, у којем су дати примери ненормативне употребе паронима у различитим сферама: у књижевности, новинама, часописима, али и из радио и телевизијских емисија и из разговорног језика.

Исти аутори — Ј. А. Бельчиков и М. С. Пањушева — објавили су 1994. године и речник који у свом називу експлицитно садржи и сам термин *пароним* (Бельчиков – Панюшева 1994), а 2002. године и још један речник паронима руског језика (Бельчиков – Панюшева 2002), овога пута без одређења *савремени* у свом наслову. У овом речнику из 2002. године обрађено је око 200 паронимских парова или низова, при чему се дају граматички подаци, речничка значења и нијансе значења сваког члана паронимског пара, одн. низа. И у овом речнику, као и у оном из 1968. године, постоје целине у којима аутори описују могућности комбиновања паронима са другим лексемама, представљају и објашњавају примере употребе паронимских лексема у контексту и наводе примере њихове ненормиране употребе. У предговору речника размотрена су теоријска питања паронимије и појашњено је укључивање у речник искључиво истокоренских паронима, а аутори истичу да је задатак овог лексикографског остварења да се на основу поређења семантике истокоренских речи, које чине један речнички чланак у овој публикацији, а узимајући у обзир важеће књижевне норме, објасне особености спојивости ових речи, па самим тим и основна правила њихове употребе у савременом руском језику. Из овог речника смо као илустрацију речничког чланка изабрали један паронимски пар: *демонстриран* – *демонстрирайор* (Бельчиков – Панюшева 2002: 163–164)³:

³ Овај речник доживео је и своја каснија издања (нпр. 2008, 2013).

ДЕМОНСТРАНТ – ДЕМОНСТРАТОР

ДЕМОСТРАНТ, *суш.*, *м.* Учасник демонстрације, шествия в знак поддержки кого-чего-л. или протеста. *Колонны демонстрантов. Приветствовать демонстрантов. Казаки, устроившие засаду вблизи охотного ряда, в манеже, ... стали расстреливать возвращавшихся с похорон безоружных демонстрантов.* Н. Телешов. Записки писателя. *[Быков] свернул в боковой переулок и вдруг увидел толпу человек в полтора или двести, медленно движущуюся по переулку... Демонстранты шли, распевая «Варшавянку».* В. Саянов. Небо и земля.

ДЕМОНСТРАТОР, *суш.*, *м.* Тот, кто занимается демонстрацией чего-л. *[На технической выставке] почти все устроители и демонстраторы узнавали старика.* Л. Слонимский. Инженеры. *Функции суды соревнования: ... руководство работой технического аппарата соревнования (распорядители, демонстраторы и т. д.).* Шахматный кодекс СССР.

• **Демонстрант.** Веселый(-ые), молодой(-ые), шумные, хумрые, мирные, безоружные... демонстрант(-ы).

Колонны, группы, лица, силы, концентрация... демонстрантов.

Приветствовать, защищать, разгонять... демонстрантов. Против демонстрантов направить (кого-что-л.) выступать...

Быть, являться... демонстрантом.

Демонстранты идут, бегут, стоят, поют, несут (что-л.)...

Демонстратор. Молодой, опытный, пунктуальный... демонстратор.

Опытность, подготовленность... демонстратора.

Руководить... демонстраторами. Давать указания... демонстраторам.

Быть, являться... демонстратором.

Демонстратор показывает, дает информацию, информирует...

▲ Имея общие словесные связи, сопоставляемые слова относятся к совершенно разным сферам деятельности: к общественной (**демонстрант**) и производственной (**демонстратор**).

Извод 1. Приказ речничког чланка у Бельчиков и Панюшева (2002).

Сам термин *пароним* први пут се експлицитно јавља у наслову речника Н. П. Колесникова (в. Колесников 1971). Овај аутор, међутим, спада у ред оних који у парониме убрајају и истокоренске и разнокоренске лексеме, што значи да се у овом речнику заступа шире схватање паронимије. У овом лексикографском остварењу прикупљено је преко 3.000 речи које су блиске по звучању, али различите по значењу, па се тако у њему могу наћи и потпуно семантички неповезане лексеме, попут *ветеран – ветеринар, дезинфекција – дезинсекција, декларација – декорација, дискредитација – дискриминација, инсјектиор – инсјруктиор, факт – фактор, бруио – нешто, ила – ило, инсјинктиван – интиман* итд., чиме се, према нашем мишљењу, неоправдано шири појам парони-

мије. Ипак, према подацима које наводи Т. В. Веракса, разнокоренске лексеме не чине велики проценат грађе која се у овом речнику нашла: од 240 паронимских парова придева свега 40 су разнокоренски, приближно 14% (Веракса 2000: 36). За разлику од претходног речника (Бельчиков – Панюшева 2002), у овом су чланци знатно сажетији. Лексеме које чине паронимски пар или низ дају се једна испод друге и само се наводе њихове дефиниције. Осим порекла лексема када је реч о онима страног порекла, не дају се никакви граматички подаци о одредницама нити се наводе примери употребе ових лексема. На пример (Колесников 1971: 40):

ВЕТЕРАН – ВЕТЕРИНАР

Ветеран – старый, опытный воин; заслуженный работник в какой-либо области.

Ветеринар – специалист по лечению животных.

Извод 2. Приказ речничког чланка у Колесников (1971).

Један од незаобилазних речника руске лексикографије када је паронимија посредни јесте онај који је дело О. В. Вишњакове (Вишнякава 1984), једног од највећих ауторитета у овој области. У самом предговору ауторка је још једном изложила своје теоријске погледе на природу паронимије (донекле измењене у односу на оне изнете у монографији из 1974), након чега следе списак литературе и објашњења у вези са структуром речника, односно изгледом речничког чланка (нпр. да ће се непотпуни пароними означавати једном, а делимични двома звездицама, док потпуни остају без обележја⁴, који се све квалификатори употребљавају и сл.). У речнику паронима О. В. Вишњакове обрађено је преко 500 паронимских парова, односно више од 1.000 паронимских лексема руског језика. За сваку лексему се дају значења, као и одабрани примери из књижевности, политичке, научно-популарне литературе и дневне штампе, као и типичне синтагме у којима се паронимски парњаци јављају. И овде смо као пример изабрали један паронимски пар (Вишнякава 1984: 24):

⁴ То значи да су у овом речнику обрађени и парови међу којима постоји искључиво однос паронимије, али и они код којих семантичка превирања између синонимије и паронимије нису до краја доведена, односно код којих још увек постоји укрштање ова два парадигматска односа, што је била наша теоријска дилема када је реч о грађи за речник паронима српског језика, изнесена у одељку 2. Можда бисмо овакав систем означавања могли применити и у речнику који је предмет овога чланка.

АДРЕСА́НТ//АДЕСА́Т

АДРЕСАНТ. Тот, кто посылает почтовое или телеграфное отправление (лицо или учреждение). *Синоним:* отправитель. *Антоним:* получатель.

Адресант: аккуратный, пунктуальный ~; ~ пишет, сообщает.

○ Основное количество помех [ошибок] в письмах относится к семантическим. Природа их кроется в недостаточной грамотности адресанта. П. Веселов. Службеное письмо.

АДРЕСАТ. Тот, кому адресовано почтовое отправление (лицо или учреждение). *Синоним:* получатель. *Антоним:* отправитель.

Адресат: новый, прежний, забытый, точный, постоянный, временный ~; ~ выбыл; уточнить, найти адресата (адресат).

○ Эпистолярная форма показала Чаадаеву очень удобной, и он продолжил изложение своей доктрины в виде писем, только теперь уже адресатом его была Россия. Г. Леонтьева. Карл Брюллов. Письмо Шумахера не дошло по назначению: адресат, не пренеся тяжёлых условий плавания на пакетботе «Святой Павел», заболел цингой и умер ---. Л. Пасенюк. Иду по Командорам.

Извод 3. Приказ речничког чланка у Вишнякова (1984).

Последњи речник паронима руског језика који смо изабрали да овом приликом представимо, иако их је далеко више⁵, јесте ауторско дело Г. П. Сњетове и О. Б. Власове (СНЕТОВА – ВЛАСОВА 2012)⁶. У овој публикацији обрађено је око 500 паронимских парова и низова, при чему ауторке под паронимима подразумевају истокоренске лексеме које су сличне по звучању, али различите по основним значењима. У овом речнику паронимске лексеме су веома студиозно обрађене и у оквиру речничког чланка посвећеног одређеном паронимском пару може се наћи мноштво података: од граматичких података, преко семантичке структуре чланова паронимског пара, података о томе да ли се дати члан везује за конкретне или апстрактне лексеме, да ли се односи на живо или на неживо, о томе да ли је реч о лексеми која припада основном лексичком фонду или оној која је специјализована за одређену сферу, односно на неки начин маркирана у систему, до указивања на синонимска саодношења семантичких реализација вишезначних паронимских лексема, што нам се чини посебно важним и корисним податком. Ово је, дакле, још један речник чију грађу не чине само „чисти“, прототипични паронимски парови, већ и они који се још увек налазе на раскршћу између синонимије и паронимије. Поред тога, у оквиру речничког чланка могу се наћи и синоними лексема које се обрађују, њихов начин творбе, други чланови истог

паронимског гнезда, као и велики број синтагми и читавих реченица у којима се употребљавају чланови анализираног паронимског пара или низа. Будући да у овом речнику доминирају придеви и да су њихове обраде најдетаљније, као илустративни пример изабрали смо један придевски паронимски пар чији речнички чланак садржи све описане елементе. Реч је о пару *академијски – академски (академический – академичный)*⁷ (СНЕТОВА – ВЛАСОВА 2012: 20–22):

АКАДЕМИЧЕСКИЙ – АКАДЕМИЧНЫЙ

АКАДЕМИЧЕСКИЙ, -ая, -ое, -ие. 1. Относящийся к академии как высшему научному или художественному учреждению, связанный с ее деятельностью, а также относящийся к высшему учебному заведению.

Академический театр, словарь и т. д.; **-ая** живопись, библиотека, профессура, программа (обучения), лекция и т. д.; **-ое** образование, учреждение, сочинение и т. д.; **-ие** институты и т. д. *Началось переиздание большого академического словаря. Академическая библиотека содержит богатейшее собрание книг. □ В академическом Полном собрании сочинений поэта [А. С. Пушкина] адресатом назывался П. В. Нащокин. Н. Кочин. [...]*

2. *Перен.* Чисто теоретический, оторванный от практики, не имеющий практического значения (*синонимы: академичный, отвлечённый, теоретический*).

Академический спор, интерес, тон, характер (чеко-либо) и т. д.; **-ая** дискуссия, конференция и т. д.; **-ое** утверждение, заявление и т. д.; **-ие** выводы и т. д. *Академический спор ученых не имел практического значения. В научной статье выводы были чисто академические. □ На конференции дискуссия носила чисто академический, научный характер. В. Никольский. [...]*

3. Выполненный с использованием изобразительных средств, приемов, ориентированных на идеалы и формы искусства античности и итальянского Возрождения, а также классического направления и художественных академиях XVI–XIX вв.

Академический портрет, рисунок, стиль, прием и т. д.; **-ая** живопись, картина и т. д.; **-ое** средство, направление, изображение и т. д. *Академические портреты восемнадцатого века. В музеях хранятся картины известных представителей академической живописи. □ Кроме академических рисунков и портретов Федотов еще рисовал на продажу портреты великого князя Михаила Павловича. В. Школовский [...]*

// академия → академический → академически

⁷ У РМС је забележен и придев *академички*, али је он обележен квалификатором *засл.*, због чега не чуди што је изостављен из РСЈ. Такође, ситуација у српском не одговара у потпуности оној у руском језику. Према подацима из РСЈ, придев *академијски* је у српском језику једнозначан, а *академски* вишезначан. Такође, према РСЈ, ове две лексеме су прави синоними: *академијски, -а, -о који се односи на академију, академски*, док у РМС то није случај: примарно, *академијски* значи *који се односи на академије*, а *академски* 1. *који се односи на академике, који одговара академику; високоучен*.

⁵ За више речника паронима руског језика в. у Николић (2022а: 368–372).

⁶ Овај речник доживео је више издања, а последње је објављено 2023. године. Нама је било доступно оно из 2012. године.

АКАДЕМИЧНЫЙ, -ая, -ое, -ые; -чен, -чна, -чно, -чны. Чисто теоретический, оторванный от практики, не имеющий практического значения (*синонимы*: **академический** во 2-м знач., **отвлечённый**, **теоретический**).

Академичный спор, интерес, характер (чеко-ли-бо) и т. д.; **-ая** программа, полемика, теория, конференция и т. д.; **-ое** положение, рассуждение и т. д.; **-ые** выводы, научные работы, проблемы и т. д. *Академичная полемика на научной конференции. Чисто академичные проблемы диссертации. □ Ведь программы у нас академичны, дети выходят неприспособленными, ничего не умеют.* Ф. Дубов. [...]

// академия → академичный → академично
академичность

♦ академический – академичный
академически – академично

Извод 4. Приказ речничког чланка у Снетова и Власова (2012).

3.2. Речници паронима осталих словенских језика

Осим у Русији, речници паронима постоје и у неким другим словенским срединама, на пример, у Украјини, Пољској, Словачкој и Бугарској. У свим овим речницима се, међутим, паронимија схвата веома широко, па су у оквиру ових лексикографских остварења обрађене и истокоренске и разнокоренске лексеме, што не би био случај у речнику паронима српског језика, онако како га ми замишљамо и планирамо.

3.2.1. Украјина. Колико је нама познато, први речник паронима украјинског језика објављен је 1986. године (Гринчишин – СЕРБЕНСЬКА 1986). У предговору овог речника (3–6), састављачи парониме најпре дефинишу као речи које су веома блиске по звучању, али различите по значењу и писању, а затим се осврћу на добро познати теоријски проблем одређивања паронима и наглашавају да међу истраживачима долази до кључних неслагања код самог схватања овог односа и код одређивања граница скупа речи које можемо назвати паронимима (Гринчишин – СЕРБЕНСЬКА 1986: 3). Аутори истичу да неки истраживачи заступају шири приступ паронимији, па у парониме убрајају како разнокоренске (нпр. *афекції* (афекат) // *ефекції* (ефекат), *досвідчений* (искусан) // *освічений* (образован)), тако и истокоренске лексеме попут *будівник* (градитељ) // *будівельник* (грађевинар), *іромадський* (цивилни) // *іромадянський* (грађански) и сл., док други под паронимима подразумевају искључиво истокоренске лексеме. Међутим, аутори речника наглашавају важну чињеницу да суштинског јединства нема ни код представника ужег схватања паронимије: једни истраживачи допуштају могућност постојања више речи у паронимијском низу, док други сматрају да у паронимијске односе

могу ступати само две речи, па, према томе, постоји само паронимијски пар; у многим лексиколошким истраживањима не посвећује се посебна пажња карактеру префикса који су присутни у паронимијском пару, али се поједини истраживачи држе мишљења да префикси у паронимима морају бити искључиво сличног звучања; истраживачи нису усаглашени ни око места акцента код паронима; шире схватање паронима допушта да су то речи различитог значења, док код ужег схватања имамо напомену да пароними морају бар на неки начин бити повезани по смислу и сл. (Гринчишин – СЕРБЕНСЬКА 1986: 3–4).

Након свих изложених теоријских проблема, аутори се опредељују да у свом речнику обраде око 1.000 паронима у ширем смислу, дакле — и разнокоренских и истокоренских лексема. Речнички чланак је прегледан и садржи солидан број података: на самом почетку, испод наслова у виду паронимског пара или низа који се дефинише, даје се корен речи (или коренови — ако су посредни разнокоренски пароними) и суфикси или префикси којима су речи грађене, затим речи изведене од датих паронима (нпр. код *афект*//*ефект*, дају се и *афективний*//*ефективний* и *афективність*//*ефективність*), што је добар методолошки поступак јер се на једном месту добија увид у читаво паронимско гнездо. Затим, уз паронимске парњаке наводе се и основни граматички подаци, дефиниције њихових значења, реченични примери употребе са изворима, као и типични синтагматски спојеви у којима се јављају. Као пример ћемо навести пар *агресанії* – *агресайі*, као и у случају речника О. В. Вишњакове (Гринчишин – СЕРБЕНСЬКА 1968: 17):

АДРЕСАНТ // АДРЕСАТ

Спільний корінь **адрес-**; розрізняються суфіксами **-ант**, **-ат**.

АДРЕСАНТ, а, ч. Той, хто посилає кому небудь лист, телеграму і т. ін.; відправник: *Здивований, він [Іван] починає читати адресу. Якесь нісенітниця: прізвище адресата — Франко, прізвище адресанта — так само Франко* (Кол., 398).

У спол.: *місце проживання, прізвище а.; відправляти назад а.*

АДРЕСАТ, а, ч. Той, кому адресується, посилається лист, телеграма тощо; той, хто одержує інформацію: *Високу ціну за лист [в Англії] платив не відправник, а адресат* (НС, 1979, № 1, 63); *Взаємозв'язаність, взаємозумовленість мистецтва і його адресата є однією з важливих аксіом естетики* (РЛ, 1974, № 9, 44). У спол.: **а.** *постійний, конкретний; прізвище, місце проживання а.; а. віддавати, вручати, доставляти; а. викликати, знаходити; до а. доходити; адресатам розносити; а. одержує, проживає.*

Извод 5. Приказ речничког чланка у Гринчишин и Сербенська (1986).

3.2.2. *Пољска*. Исти приступ заступа се и у речнику пољских паронима (KITA – POLAŃSKI 2008)⁸. Састављачи овог речника у парониме убрајају све речи које се слично пишу и изговарају, али им се значења разликују, при чему лексеме у овом односу могу бити и творбено повезане (*reprezentacyjny* (*репрезентацијски*) и *reprezentatywny* (*репрезентативан*) (од *reprezentować* (*репрезентоваћ*)) и творбено неповезане лексеме (*adaptować* (*адаптираћ*), *przyłączyć* (*прилаћ*)) и *adoptować* (*усвој*)). У овом речнику обрађено је око 1.000 паронимских парова, а намењен је широј читалачкој публици, како ученицима и студентима, тако и свима онима који желе да подигну ниво своје говорне културе.

KABZA, dawn. sakiewka, woreczek przeznaczony na pieniądze.

KOBZA, ludowy instrument muzyczny o kilku strunach. Także: dudy góralskie.

Извод 6. Приказ речничког чланка у Kita i Polański (2008).

3.2.3. *Словачка*. Према нама доступним информацијама, једини речник у потпуности посвећен паронимима у словачком језику саставила је О. Шкваренинова (ŠKVARENINOVÁ 1999). У предговору овог речника, ауторка се најпре осврће на шареноликост дефиниција паронимије и опредељује се за приступ по коме паронимија није само питање унутрашње структуре лексема, већ феномен текста и контекста, па ову појаву дефинише као довођење у везу најмање две јединице које су фонетски сличне и садржајно различите, а њихова веза има карактер *hic et nunc* (овде и сада), што значи да није поновљена, подразумева, није аутоматска, већ су ове јединице једнократно састављене у контексту и остварују стилски ефекат (ŠKVARENINOVÁ 1999: 10). То значи да се у овом речнику примарном и суштинском особиним лексема у односу паронимије сматра њихова слична звучна реализација, па су пароними све сазвучне речи. Лексеме које се у контексту сматрају паронимима ван њега могу бити синоними, антоними, хомоними, могу припадати различитим врстама речи, имати различита стилска обележја и сл. (в. примере у ŠKVARENINOVÁ 1999: 11–26). На основу самог речника, чини нам се да је код Шкваренинове паронимија изједначена са римотворношћу. У самом речнику одреднице нису ни дефинисане, већ само побројане, односно одмах испод одреднице исписане масним слогом само се једна испод друге наводе лексеме које су сличне форме. Нпр.:

abort	agada	akanit
aport	agama	akat
bort	agama	akant
acyl	agada	akanit
amyl	agar	akat'
azyl	aga	čkat'
adaptácia	agát	ikat'
adoptácia	agnát	tkat'
[...]	[...]	[...]

Извод 7. Приказ речничког чланка у Škvareninová (1999).

3.2.4. *Бугарска*. Што се јужнословенског језичког простора тиче, према подацима којима располажемо, најстарији речник са термином *пароним* у наслову објављен је на материјалу бугарског језика (в. ВАСИЛЕВА 1988). Овај речник започиње Предговором (7–13), у којем ауторка о паронимији говори као о феномену који се дешава у интеракцији језика (као система) и говора (као реализације) и који је у тесној вези са другим парадигматским односима, те констатује да постоје различите дефиниције природе паронимије, као и различити погледи на границе, обим и узроке овог језичког феномена. Сама ауторка заступа поглед на паронимију у ширем смислу, па су се зато у овом лексикографском делу нашле семантички врло разнородне лексеме: од оних које су семантички јако блиске (нпр. *индивидуален*//*индивидуалистичен*) до оних које су на значењском плану потпуно неповезане (нпр. *формација*//*фармација*, *депресија*//*импресија*, *анафора*//*метафора*). У речнику С. Василеве обрађено је око 1.200, како ауторка сама наводи, паронимских група. У заглављу речничког чланка дају се најпре лексеме које чине паронимски пар или низ, на пример, *адаптация* || *адоптация*, а онда се свака од њих објашњава. Код сваког члана паронимског пара или низа наводе се граматички подаци, подаци о пореклу уколико је реч о позајмљеницама, значењска структура сваког члана, као и примери употребе. На крају речничког чланка, након знака Δ, дају се и други чланови истог паронимског гнезда: код поменутог примера *адаптация* || *адоптация* стоји: „Δ адаптирам || адоптирам, адаптиране || адоптиране” (ВАСИЛЕВА 1988: 21). На пример:

КАРДИНАЛЕН || КАРДИНАЛСКИ

Кардинален, -лна, -лно, *мн.* -лни, *пр.* (от лат. cardinalis 'главен'). Който е най-съществен, найважен; основен. *Предстои да проявят те своята истинска воля по кардиналния за нашата страна въпрос — въпроса за формата и характера на нашето държавно управление.* (Г. Димитров. Речи, доклади и статии)

Кардиналски, -а, -о, *мн.* -и, *пр.* (от лат. cardinalis 'главен'). Който се отнася до кардинал (висш духовен сан в католическата църква). *Една тълпа от семинаристи нахлува зад нас в църквата и я изпълва. На мнозина от тях в сънищата се мярка от сега още кардиналска шапка.* (К. Величков, Писма от Рим)

Извод 8. Приказ речничког чланка у Василева (1988).

⁸ Прво издање овог речника објављено је 2004. године, али је нама било доступно издање из 2008.

3.2.5. *Северна Македонија*. Осим речника бугарских паронима, према нашим подацима, постоји још једино речник македонског језика када су посредни језици јужнословенске групе (в. Ниами 2020). У овом речнику је обрађено око 500 паронимских парова, а под паронимима се подразумевају речи које се слично пишу и изговарају, али имају различито значење, па у овом речнику, поред истокоренских парова попут *косар – косач, лажен – лажлив – лажовен, жлезден – жлездаси, материјалан – материјалистички, образован – образвен – образуван, реформатор – реформиса, снимајел – снимач* и сл., јављају и потпуно неповезани парови попут *аван – аванс, визир – визир, биса – исиа, алузија – илузија, објект – субјект* итд. Речнички чланак има једноставну структуру — паронимски парњаци се кратко дефинишу, уз навођење основних граматичких података и, у највећем броју случајева, синтагматских примера, мада примери често и изостају⁹.

ЖЛЕЗДЕН – ЖЛЕЗДЕСТ

Жлезден – *adj.* што се однесува на жлезда, кој е содржан во неа. *Жлездена инфекција. Жлезден секрет.*
Жлездест – *adj.* што има форма, облик или функција на жлезда. *Жлездест израсиок.*

Извод 9. Приказ речничког чланка у Ниами (2020).

4. Структура речничког чланка речника паронима савременог српског језика

Анализирајући речнике паронима различитих словенских језика, теоријске поставке на којима су утемељени, обухват грађе која је у њима нашла место, као и структуру речничког чланка, дошли смо до закључка да би будући речник паронима савременог српског језика своје узоре требало да тражи првенствено међу руским лексикографским остварењима овога типа, колико због теоријског приступа паронимима (истокоренске лексеме), толико и због веома разгранатих и детаљних речничких чланака, посебно у речницима Ј. А. Бељчикова и М. С. Пањушеве и Г. П. Сњетове и О. Б. Власове (в. *Извод 1* и *Извод 4*), премда би поједине елементе могао преузети и из других речника. Речник паронима српског језика требало би, дакле, да обухвати искључиво истокоренске лексеме и да у оквиру прегледно структурираног речничког чланка пружи што већи број података о значењу чланова паронимског пара или низа, њиховој нормираној, али и нормативно неприхватљивој употреби, већи број примера за њихову лексичку спојивост (што је за парониме од посебне важности), основне граматичке и творбене податке, као и податак о синонимима и антонимима паронимских лексе-

ма, уколико их оне, наравно, имају. Разуме се, не би сваки речнички чланак могао садржати све наведене податке, јер је то нешто што је условљено и диктирано самом природом и односима појединачних лексема у односу паронимије. Графички представљено, речнички чланак у речнику паронима српског језика могао би начелно изгледати овако:

ПАРОНИМСКИ ПАР

Лексема 1, основни граматички подаци (од *мојивна реч / сирани предложак*): дефиниција.

⇔ Синоним; ⇌ Антионим

● Пример нормиране употребе

☒ Пример ненормиране употребе

∞ Устаљени спојеви

Лексема 2, основни граматички подаци (од *мојивна реч / сирани предложак*): дефиниција.

⇔ Синоним; ⇌ Антионим

● Пример нормиране употребе

☒ Пример ненормиране употребе

∞ Устаљени спојеви

Δ Остали парови истог паронимског гнезда

У предговору би, свакако, сви графички знаци употребљени у самом чланку били детаљно објашњени. На примеру конкретних паронимских парова, обрада би изгледала на следећи начин:

АДРЕСАНТ – АДРЕСАТ

АДРЕСАНТ, -нта (нем. *Adressant*) *пошљалац писма или групе пошљак*.

⇔ *пошљалац*; ⇌ *прималац*

● Адресант је погрешно попунио податке пре него што је послао писмо (Ред.)¹⁰. На адресанта указује сам жанр писма, али и рукопис (Ред.).

☒ Сврха оваквог поступка је да адресант поруку схвати озбиљно, да не заврши у његовој непожељној пошти (srWas). На овом месту Цара почиње да се обраћа адресантима манифеста у првом лицу множине (PDRS).

∞ анонимни адресант, обраћање адресанта, рукопис адресанта, подаци адресанта

АДРЕСАТ, -нта (нем. *Adressat*) *лице коме се упућује писмо или група пошљак, прималац пошљак*.

⇔ *прималац*; ⇌ *пошљалац*

● Један је примерак био намењен мени... а остале ми је ваљало предати адресатима (РСАНУ). За електронску пошту трансмисија је завршена када адресат преузме поруку, типично са сервера његовог пружаоца услуга (PDRS). Ако адресат одбије да преузме робу, пошљалац ће имати право да располаже њоме... (PDRS).

☒ Адресат је пошљку послао на погрешну адресу (Ред.). Ако адресат не попуни добро податке примаоца, пошљак неће стићи на праву адресу (Ред.).

∞ циљни адресат, адресат поруке, адресат закона, адресат норми, подаци адресата¹¹

¹⁰ Ознака Ред. се у РСАНУ користи како би упутила на редакторски пример, односно на пример који је осмислио лексикограф јер у грађи није било потврде. У том значењу је и ми употребљавамо.

¹¹ Знак Δ није употребљен јер пар адресант – адресат није члан неког ширег паронимског гнезда.

⁹ В. приказ овог речника у Николић (2022в: 493–498).

ЭПИДЕМИЈСКИ – ЭПИДЕМИОЛОШКИ

ЭПИДЕМИЈСКИ, -а, -о (од *еџидемија*) који се односи на *еџидемију*.

• Због неповољне епидемијске ситуације, данас се састао и Штаб за ванредне ситуације Града Ниша (PDRS). Обољевање од карцинома је попримило епидемијске размере, стога се све већа пажња посвећује превенцији (PDRS). У супротном, имамо опет епидемијске таласе (PDRS).

∞ епидемијски облик, епидемијско ширење, епидемијска ситуација, епидемијске болести, епидемијски талас, епидемијске размере, епидемијско жариште¹²

ЭПИДЕМИОЛОШКИ, -а, -о (од *еџидемиологија/еџидемиологи*) који се односи на *еџидемиологију* и *еџидемиологије*.

• Постоје многе епидемиолошке студије које су јасно показале да на срчане болести утиче седам чинилаца (PDRS). Важни телефони епидемиолошке службе за све врсте информација (PDRS). Прихватни центри су под сталним надзором мобилних епидемиолошких екипа и покрајинске санитарне инспекције (PDRS).

☒ Ниш је једно од највећих епидемиолошких жаришта у земљи (PDRS); Пријеполје је двадесет четврта општина у Србији која је због погоршане епидемиолошке ситуације увела ванредно стање (PDRS). Словеначка влада образложила је да се у тим земљама, међу којима је и Србија, бележи и већи дневни раст оболелих од корона вируса и да су зато стављене на „црвену листу” епидемиолошки несигурних држава (PDRS).

∞ епидемиолошка служба, епидемиолошко одељење, епидемиолошка студија, епидемиолошки подаци, епидемиолошки симпозијум

ХУМАНИСТИЧКИ – ХУМАНИТАРАН

ХУМАНИСТИЧКИ, -а, -о (од *хуманизам/хуманисџија(а)/хуманисџика*) **а.** који се односи на *хуманизам (1)* и на *хуманисџије*. **б.** који се односи на *хуманисџику*.

• Влада ће са посебном пажњом заштитити и подстаћи истраживања у хуманистичким и друштвеним наукама (PDRS). Подизање свести по питању вредности инклузије, хуманистичког приступа и приступа усмереног на права и снаге детета... (PDRS).

☒ Учествовао је у хуманистичким мисијама спасавања жртава великих поплава које су захватиле ту област (Ред.). ∞ хуманистички покрет, хуманистичке науке, хуманистичко образовање, хуманистички приступ, хуманистичка традиција, хуманистичка психологија, хуманистичке дисциплине, хуманистичка схватања.

ХУМАНИТАРАН, -а, -о (од *хуман*; исп. и енгл. *humanitarian*) у коме се *показује, ојлега добротинство, који је у вези са побољшањем услова у којима људи живе и смањењем људске пашње*.

⇔ *добротворан*

• Светосавске прославе биле су организоване и у хуманитарне сврхе (PDRS). У недељу ће на Палићу бити одиграна хуманитарна утакмица (PDRS).

☒ Као особа која је студирала хуманитарне науке увек сам се љутила када су ме моји пријатељи инжењери покушавали подучити како су техничке науке праве науке, а у хуманитарне науке се, ето, сваки обични смртник разуме (srWaC).

∞ хуманитарна мисија, хуманитарна акција, хуманитарна помоћ, хуманитарна организација, хуманитарни рад, хуманитарни базар, хуманитарна фондација.

Δ *хуманизам – хуманисџика – хуманосџи, хуманисџија – хуманисџарац*.

На основу представљених речничких чланака, који би се у будућности, наравно, могли дорађивати и проширивати, види се колико је сама обрада условљена конкретним паронимским паровима (или низовима) — синоними и антоними су некада елементи чланка, а некада не (јер не постоје), нису сви паронимски парови чланови неког паронимског гнезда, већ се изоловано јављају, понекад нема примера ненормиране употребе итд. Ипак, чини нам се да је, барем за почетак, ово добар и садржајан модел једног речничког чланка будућег специјалног речника паронима.

5. Закључна разматрања

Будући да дескриптивни речници српског језика, због своје концепције и обима, не могу у потпуности одговорити начину на који парониме треба обрађивати и представљати, српској лексикографији је неопходан специјализовани речник паронима. Као што се из наведеног прегледа може видети, осим у случају руских речника паронима, у речницима паронима осталих словенских језика обрађени су искључиво пароними у ширем смислу, односно и истокоренске и разнокоренске сличнозвучне лексеме. Будући да се теоријски погледи на паронимију на јужнословенским просторима све више уједначавају у правцу искључиво истокоренских лексема, сматрамо да би и будући речник паронима српског језика требало да обухвати само парониме у ужем смислу. Као модел за израду таквог речника српским лексикографима могу послужити *Речник љаронима руској језика* Ј. А. Бељчикова и М. С. Пањусеве из 2002. и *Речник љаронима руској језика* Г. П. Сњетове и О. Б. Власове из 2012. године, пре свега зато што су у њима пароними најдетаљније обрађени, речнички чланци су врло информативни, па се поред дефиниција може наћи и велики број примера и нормиране и ненормиране употребе паронимских парњака, велики број синтагми којима се указује на лексичку спојивост, што је за парониме посебно значајно, а у речнику Сњетове и Власове и подаци о преплитању синонимије и паронимије, као и подаци о деривацији паронимских лексема. Стога сматрамо да би наведени речници,

¹² За придев епидемијски нисмо нашли пример нормиране употребе у електронским корпусима српског језика, а било је тешко и конструисати га јер се овај придев углавном може употребити тамо где би се употребио његов парњак епидемиолошки, што не важи обрнуто, због чега долазимо на терен једносмерне заменљивости паронимских парњака (в. Драгићевећ 1996, 2007).

посебно последњи, могли послужити као добар модел за израду речника паронима српског језика.

Напомена

Овај рад настао је у оквиру пројекта *Српски језик и његови ресурси: опис, теорије и примене* (178006), који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије. Рад је заснован на истраживању спроведеном за потребе докторске дисертације *Паронимија у савременом српском језику*, одбрањене 8. јуна 2022. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду, и садржи делове њеног поглавља *Паронимија из ула лексикографије*.

Литература

- Антипина, Ольга П. (2012). Структурно-словообразовательная характеристика адъективных паронимов русского и английского языков. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*, 69(23), 14–17.
- БЕРАКША, Тамара В. (2000). *Лингвистическая природа паронимов русского языка: диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук*. Санкт-Петербург: Санкт – Петербургский государственный университет.
- ВИШНЯКОВА, Ольга В. (1974). *Паронимы в русском языке*. Москва: Высшая школа.
- ДЕМИДЕНКО, Лариса П., КОЗЫРЕВА, Тамара Г., ХМЕЛЕВСКАЯ, Евгения С., КОЗЫРЕВ, Иван С. (1979). *Современный русский язык: Лексикология*. Минск: Вышэйшая школа.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна (1996). О једној врсти лексичке паронимије. *Српски језик*, 1(1–2), 456–463.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна (2007). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- ЗИДАРОВА, Вана И. (2014). Суфиксални пароними в българския език и техните полски съответствия. *Научни трудове – Филология*, 52(1/A), 353–362.
- ЈАНУШЕВА, Виолета (2018). Кон дефинирањето на паронимите во македонскиот стандарден јазик. Во: Лидија Тантуровска (отв. ред.), *Минајќиот на јазичниот свет – денес и утре: зборник на трудови од Меѓународната научна конференција „Минајќиот на јазичниот свет – денес и утре“ одржана на 15 и на 16 ноември 2017 година во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“* (стр. 101–119). Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- КОНЕВА, Евгения А. (2018). Псевдопаронимы: право на существование. *Актуальные проблемы языкознания*, 1, 59–63.
- КУЗЬМИНА, Анна А., ЮРКИНА, Татьяна Н. (2019). Методические рекомендации по изучению паронимов в школе. В: Зинаида Никитична Якушкина (отв. ред.), *Русский язык в условиях би- и полилингвизма* (стр. 268–269). Чебоксары: Чуваш. гос. пед. ун-т.
- НИКОЛИЋ, Весна (2021). Паронимија у настави српског језика. *Књижевност и језик*, 68(1), 159–174.
- НИКОЛИЋ, Весна (2022а). *Паронимија у савременом српском језику* (необјављена докторска дисертација). Београд: Универзитет у Београду – Филолошки факултет.
- НИКОЛИЋ, Весна (2022б). Улога и значај електронског корпуса у истраживању паронимије у савременом српском језику. У: Милош Ковачевић (ур.), *Актуелна истраживања лексикологије и лексикографије српског језика* (стр. 251–277). Андрићград: Андрићев институт.
- НИКОЛИЋ, Весна (2022в). Речници паронима и антонима македонског језика. *Зборник Мајинце српске за славистику*, 102, 493–498.
- НИКОЛИЋ, Весна (у штампи). Паронимијске везе придева са суфиксом *-асиј*. У: Светлана Терехова (гл. ред.). *Актуальные проблемы исследования современной славистики: язык, перевод, литература, культура, история* (стр. 185–196). Peter Lang Group AG.
- РАДОВИЋ ТЕШИЋ, Милица (2009). *С речима и речником*. Београд: Учитељски факултет.
- ФОМИНА, Маргарита И. (1973). *Лексика современного русского языка*. Москва: Высшая школа.
- ШУЛЬГИНА, Надежда П., КОМАРОВА, Ирина А., ТКАЧЕВА, Наталия В. (2015). Словари паронимов в русской лексикографической традиции. В: Александр А. Горохов (отв. ред.), *Юность и Знания – Гарантия Успеха, Сборник научных трудов 2-й Международной научно практической конференции, В 2-х томах* (стр. 381–384). Курск: Закрытое акционерное общество «Университетская книга».
- *
- ARIAS, Paz Battaner, FERRERO, Carmen López (2019). *Introducción al léxico componente transversal de la lengua*. Madrid: Cátedra.
- ARISTOTEL (1954). *Kategorije*. Beograd: Kultura.
- CRUSE, Alan (1991). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HALLIDAY, Michael, YALLOP, Colin (2007). *Lexicology: A Short Introduction*. London – New York: Continuum.
- IVANOVA, A. Daria (2016). *Derivational Paronymy in Russian and German Language [Autoabstract of a dissertation for the degree of candidate of philological sciences]*. Kazan: Kazan Federal University.
- LIPKA, Leonhard (1992). *An Outline of English Language*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag GmbH & CO.
- LYONS, John (1977). *Semantics: I*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MURPHY, Lynne (2003). *Semantic Relations and the Lexicon*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PALMER, Frank R. (1976). *Semantics: A New Outline*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SAEED, John (2003). *Semantics*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- STORJOHANN, Petra, SCHNÖRC, Ulrich (2014). Empirical Approaches to German Paronyms. In: Andrea Abel, Chiara Vettori, Natascia Ralli (eds), *Proceedings of the XVI EURALEX International Congress: The User in Focus* (pp. 463–476). Bolzano – Bozen: EURAC research.
- TAFRA, Branka (2005). *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga.
- ULLMANN, Stephen (1957). *Principles of Semantics*. Glasgow – Oxford: Jackson, Son & Co – Basil Blackwell.

Лексикографски извори

- АХМАНОВА, Ольга С. (1966). *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Советская энциклопедия.
- БЕЛЬЧИКОВ, Юлий А., ПАНЮШЕВА, Мария С. (1968). *Трудные случаи употребления однокоренных слов русского языка. Словарь-справочник*. Москва: Советская энциклопедия.
- БЕЛЬЧИКОВ, Юлий А., ПАНЮШЕВА, Мария С. (1994). *Словарь паронимов современного русского языка*. Москва: Русский язык.
- БЕЛЬЧИКОВ, Юлий А., ПАНЮШЕВА, Мария С. (2002). *Словарь паронимов русского языка*. Москва: ООО «Издательство Астрель», ООО «Издательство АСТ».
- ВАСИЛЕВА, Стефка (1988). *Речник на близозвучащите думи / паронимите/ в българския език*. София: Държавно издателство „Д-е Петър Берон“.
- ВИШНЯКОВА, Ольга В. (1984). *Словарь паронимов русского языка*. Москва: Русский язык.
- ГРИНЧИШИН, Дмитро Г., СЕРБЕНСЬКА, Олександра А. (1986). *Словник паронімів української мови*. Київ: Радянська школа.
- КОЛЕСНИКОВ, Николай П. (1971). *Словарь паронимов русского языка*. Тбилиси: Издательство Тбилисского университета.

- ЛЕКАНТ, Павел А., ГОЛЬЦОВА, Нина Г., ЖУКОВ, Влас П., КАСАТКИН, Леонид Л., КЛОБУКОВ, Евгений В., МАЛАЩЕНКО, Валентин П., ФОМЕНКО, Юрий В., ХОЛОДОВ, Николай Н. (1982). *Современный русский литературный язык*. Москва: Высшая школа.
- НИАМИ, ЕМИЛ (2020). *Речник на паронимите во македонскиот јазик*. Скопје: Ми-Ан.
- РМС: СТЕВАНОВИЋ, Михаило (1967–1976). *Речник српскохрватског књижевног језика, 1–6*. Нови Сад – Загреб: Матица српска, Матица хрватска.
- РОЗЕНТАЛЬ, ДИТМАР Э., ТЕЛЕНКОВА, МАРГАРИТА А. (1972). *Справочник лингвистических терминов*. Москва: Просвещение.
- РСЈ: НИКОЛИЋ, МИРОСЛАВ (2011). *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- РСАНУ: БЕЛИЋ, АЛЕКСАНДАР (1959). *Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Књига I: А–Бољуб*. Београд: Институт за српскохрватски језик САНУ.
- СНЕТОВА, ГАЛИНА П., ВЛАСОВА, ОЛЬГА Б. (2012). *Словарь паронимов русского языка*. Москва: ОНИКС, Мир и Образование.
- * KITA, Małgorzata, POLAŃSKI, Edward (2008)². *Słownik paronimów czyli wyrazów mylonych*. Warszawa: PWN.
- PDRS: WASSERSCHIEDT, Philipp (2022). *Serbian Web Corpus PDRS 1.0*. <<https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=pdrs10>>. [23. 7. 2024]
- ROOM, Adrian (1979). *Room's Dictionary of Confusables*. Boston: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- SRWAC: LJUBEŠIĆ, Nikola, KULUBIČKA, Filip (2016). *Serbian web corpus srWAC*. <https://www.clarin.si/noske/run.cgi/corp_info?corpname=srwac&struct_attr_stats=1>. [21. 7. 2024]
- THOMAS, V. Adolphe (1984). *Dictionnaire des difficultés de la langue française*. Paris: Larousse.
- ŠKVARENINOVÁ, Olga (1999). *Paronymický slovník*. Bratislava: Slovenske pedagogicke nakladatelstvo.

Vesna Nikolić

Towards a Dictionary of Paronyms of the Contemporary Serbian Language

(Summary)

The paper first gives a brief overview of the various theoretical interpretations of the paronymy relationship in Slavic and non-Slavic literature (sections 1.1., 1.2. and 1.3.) in order to show how diverse and uneven the understandings of paronymy are in linguistics, which is why, before starting the creation of the dictionary paronyms, we must determine what exactly is meant by paronymy and which lexemes would find their place in this dictionary. On the basis of our own definition of paronyms and their classification elaborated within the doctoral dissertation *Paronymy in the contemporary Serbian language*, in section 2, we showed on concrete examples the doubts regarding the introduction of lexemes into the dictionary that are not in the relationship of complete paronymy, but in which there is also a cross with synonymy in certain semantic realisations. After that, in the central chapter of the paper (section 3), dictionaries with paronyms of different Slavic languages (Russian, Ukrainian, Polish, Slovak, Bulgarian, Macedonian) are presented, their theoretical propositions, the structure of dictionary entries in these lexicographic works, their positive and negative sides. Finally, in the last chapter (section 4), we proposed the model of the dictionary entries in the paronyms dictionary of the modern Serbian language and expressed the view that it should contain only the same root lexemes (therefore, paronyms in the narrower sense), and primarily complete paronyms, and then parosynonyms (paronyms in their primary sense and synonyms in their secondary sense). As the main models for the future dictionary of paronyms of the Serbian language, we singled out two Russian dictionaries — *Dictionary of paronyms of the Russian language* J. A. Bel'chikov and M. S. Pan'usheva (2002) and *Dictionary of paronyms of the Russian language* by G. P. Sn'etova and O. B. Vlasova (2012). We singled out the mentioned dictionaries primarily because they also advocate the understanding of paronymy in the narrower sense (only lexemes that have the same root) and because of very studious and detailed dictionary entries. Given that general descriptive dictionaries of Serbian cannot adequately address the nuanced processing and presentation required for paronyms—and considering the frequent errors associated with these lexemes—a specialized dictionary of paronyms is an important addition to Serbian lexicography.